

УДК 811.161.3'373

А. В. Солахаў

Кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
дацэнт кафедры спецыяльнай педагогікі і методык дашкольнай і пачатковай адукацыі,
УА «Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна», г. Мазыр, Беларусь

УТВАРЭННЕ СУФІКСАЛЬНЫХ ІНДЫВІДУАЛЬНА-АЎТАРСКІХ НЕАЛАГІЗМАЎ-ПРЫМЕТНІКАЎ З РОЗНАЙ СТУПЕННЮ ІНТЭНСІЎНАСЦІ ЯКАСЦІ

У артыкуле на матэрыяле беларускіх мастацкіх тэкстаў 2-й паловы XX – пачатку XXI ст. разгледжана словаўтварэнне суфіксальных індывідуальна-аўтарскіх неалагізмаў-прыметнікаў з рознай ступенню інтэнсіўнасці якасці. Яны ўтвараюцца з дапамогай суфіксаў *-іст-* (*-ыст-*), *-аст-* (*-яст-*), *-ават-* (*-яват-*), *-ав-*, *-ат-* ад назоўнікаў, прыметнікаў і дзеясловаў. Індывідуальна-аўтарскія неалагізмы-прыметнікі з суфіксамі *-іст-* (*-ыст-*) валодаюць высокай словаўтваральнай актыўнасцю, з суфіксамі *-аст-* (*-яст-*), *-ават-* (*-яват-*) выкарыстоўваюцца трохі рэдзей. Словы з іншымі суфіксамі сустракаюцца ў адзінкавых выпадках.

Большасць з гэтых неалагізмаў-прыметнікаў утвараецца ў адпаведнасці з існуючымі ў літаратурнай мове словаўтваральнымі тыпамі.

Ключавыя словы: індывідуальна-аўтарскія неалагізмы-прыметнікі з рознай інтэнсіўнасцю якасці, суфікс, словаўтваральнае значэнне, словаўтваральная актыўнасць.

Уводзіны

Прыметнікі з рознай ступенню інтэнсіўнасці якасці абазначаюць такія якасці, якія могуць праяўляцца ў меншай (*малаваты* ‘недастатковы па памеру, велічыні’, *саладжавы* ‘з прысмакам салодкага; трохі салодкі’ і інш.) і ў большай (*зубасты* ‘з вялікімі вострымі зубамі’, *лясісты* ‘густа зарослы лесам’ і інш.) ступені. Пісьменніку яны дапамагаюць больш дакладна сфармуляваць думку і аказаць пэўнае ўздзеянне на чытача, выклікаць у яго розныя асацыяцыі.

Аўтары беларускіх мастацкіх твораў 2-й паловы XX – пачатку XXI ст. нярэдка звяртаюцца да ўтварэння індывідуальна-аўтарскіх неалагізмаў-прыметнікаў (далей – ІАН-прыметнікі). Выражаючы розную ступень інтэнсіўнасці якасці, ІАН-прыметнікі выкарыстоўваюцца імі ў якасці свежых, сакавітых, непаўторных эпітэтаў, якія разам з іншымі вобразнымі сродкамі даюць магчымасць стварыць яркія, незабыўныя вобразы.

Мэта артыкула – разгледзець структурна-семантычныя асаблівасці такіх ІАН-прыметнікаў і іх словаўтваральную актыўнасць у мове беларускіх праявітых і паэтычных твораў 2-й паловы XX – пачатку XXI ст.

Вынікі даследавання і іх абмеркаванне

Пры ўтварэнні ІАН-прыметнікаў з рознай ступенню інтэнсіўнасці якасці ў мове беларускіх мастацкіх твораў 2-й паловы XX – пачатку XXI ст. найбольшай словаўтваральнай актыўнасцю вызначаецца суфікс *-іст-* (*-ыст-*), які можа далучацца да асноў розных лексіка-граматычных класаў.

Адназоўнікавыя прыметнікі з гэтым суфіксам у літаратурнай мове ўжываюцца з агульным словаўтваральным значэннем ‘які валодае ўласцівасцямі таго, мае або змяшчае (нярэдка ў вялікай меры) тое, што абзначана ўтваральным словам’ і адносяцца да прадуктыўнага тыпу [1, с. 303–304], [2, с. 259]. Прадуктыўнасць захоўваецца і пры ўтварэнні гэтых ІАН-прыметнікаў у мове беларускіх мастацкіх твораў 2-й паловы XX – пачатку XXI ст. Яны набываюць наступныя прыватныя значэнні:

а) ‘які мае непаўнату прыметы – падобны на таго або на тое, каго або што называе ўтваральнае слова’: *аблочысты* ‘паводле значнасці здзейсненага падобны на аблок’, *прарочысты* ‘падобны на прарока’: Да *аблочыстага* Кастуся, / Да *прарочыстага* Максіма / Дацягнуцца амаль магчыма [3, т. 2, с. 203]; *аерысты* ‘падобны на аер’: ...*Не працісне праз краты / Аерыстае* крыло / *З Вішнева бяссонная слонка, / Не скіне ворагу ўлады / На ішчасце пярэ* [3, т. 2, с. 71]; *арлекіністы* ‘паводле спалучэння колераў падобны на арлекіна’: *Карты бываюць чорныя і чырвоныя, а ёсць яшчэ чырвона-чорны арлекіністы джокер* [4, с. 58]; *брылісты* ‘які па форме нагадвае брыль’ [параўн.: *брылясты*]: *Як важкія, брылістыя* грузды, / *Абалал сцежак урны забялелі...* [5, с. 138]; *букеісты*

‘які па форме нагадвае букет’: *Недалёка ад гумна расла высокая **букецістая** арэшына* [6, с. 4]; *бульдожысты* ‘паводле целаскладу і выразу твару падобны на бульдога’: ...*Аўчарак водзяць на праменах / **Бульдожыстыя** злачынцы* [7, с. 248]; *галоністы* ‘паводле імклінасці падобны на галоп’: *Час не быў **галоністы** раней* [8, с. 88]; *далоністы* ‘паводле формы падобны на далонь’: *І я, не злазячы з драбін, – / З **далоністых** лістоў / Лілей ці лотаці – / З ім [Гнядым] разам смагу праганяў* [9, т. 6, с. 124–125]; *мятлісты* ‘паводле формы падобны на мятлу’: *Месяц-сярпок, / як ззубіўся ты, / жнучы на паднеб’і / **мятлістыя** хмаркі* [10, с. 26]; *ніцісты* ‘падобны да ніці’: ...*падаюцца пад рукамі / **Макрыцы ніцістыя** карані...* [11, с. 20]; *смужысты* ‘падобны на смугу’: *Калі напаткаю **смужыстую** грань / І ясна / дарогу за ёй адгадаю, / Далёкая мама, яшчэ маладая, / Са мной – з раўнагодкаю – / побач устань* [12, с. 5]; *струністы* ‘падобны на струну; гонкі, стройны’: *Жывіцай дыхну сярод бору, на крок ад сасны адступлю, каб **струністай**, залатакорай бязгучна шапнуць ёй: «Люблю...»* [13, с. 211]; *фідэлісты* ‘падобны на тое, што мае Фідэль’: ...*У **фідэлістую** бараду / Усміхаецца *Via Lactea** [7, с. 290]; *цыганісты* ‘паводле колеру валасоў і вачэй падобны на цыгана’: *Бушавала, як лава, паэзія. / І мучыў гітару / **Цыганісты** Саша Пятроў* [14, с. 60]; *шалапуцісты* ‘легкадумнасцю, дзівацтвам, узбаламучанасцю падобны на шалапуту’: ...*дачушка народзіцца Ліпка Куліна / Ці сынок, / **Шалапуцісты** дубчык Барыс...* [15, с. 10]; *шпіённысты* ‘паводле ўчынкаў падобны на шпіёна’: ***Шпіённыстая** класная кіраўніца не паленалася, крадком, крадком – за дзеўкамі датэпала да «Буравой-Палескай», колькі трэба сцакала, у вакенца вагончыка заглянула...* [16, с. 114].

У літаратурнай мове такія прыметнікі ўтвараюцца ад асноў неадусаўлёных назоўнікаў [1, с. 303–304], [2, с. 259]. Таму ІАН-прыметнікі, матываваныя адушаўлёнымі назоўнікамі [арлекіністы, бульдожысты, прарочысты, фідэлісты, цыганісты, шпіённысты], трэба лічыць утворанымі з адхіленнем ад моўнага тыпу;

б) ‘які мае або змяшчае (нярэдка ў вялікай меры) тое, што названа ўтваральным словам’: *вершаліністы* ‘які мае высокія вершаліны’: *Нарэшце – вачам сваім нават не верыш, – / Сапраўдны, як ёсць, **вершаліністы** гай!* [17, с. 53]; *дажджысты* ‘які змяшчае шмат дажджу’: *Таго не ведаюць аблокі самі, / Ці ападуць **дажджыстымі** абломкамі, / Ці праплывуць рагатымі лясямі* [3, т. 3, с. 177]; *зорысты* ‘які змяшчае яркае святло зор’: *Каму і чаму – на абсяжжы / Ты [агністая завязь галактык] **зорысты** ўсплёск сатварыла* [18, с. 96]; *ільдзісты* ‘які змяшчае пераважна лёд’: *Снег коле павекі – адліжны: / **ільдзісты** і рэдкі* [11, с. 49]; *карысты* ‘з тоўстай карой’: *Таму Іван, прылётшы на пасцілку, глядзеў, як набягаюць, чаргуюцца **карыстыя**, з бародамі сівога моху камлі дрэў...* [19, т. 1, с. 115]; *падколісты* ‘які змяшчае едкі падкол’: *Усе... не праміналі, каб пасмяяцца, сказаць нешта **падколістае**, нават здзеклівае дзіваку вадзілу* [20, с. 63]; *пампністы* ‘упрыгожаны пампонам’: *У **пампністай** шапачцы я, зразумела, пайшоў у дзіцячы сад* [4, с. 663]; *седлавіністы* ‘які мае шмат седлавін’: *Ля платоў увачавідкі раслі **седлавіністыя**, высокія гурбы* [21, с. 17]; *сняжысты* ‘з вялікай колькасцю снегу’: *Сярод зімы **сняжыстай**, / Сярод вясны вятрыстай / Я вырасла, каб сэрцам / Адчуць цяпло зямлі...* [22, с. 57]; *рыфісты* ‘які мае вялікую колькасць рыфаў’: *Б’е Атлантычны у бераг **рыфісты*** [7, с. 295];

в) ‘пакрыты тым, што названа ўтваральным словам’: *лішаісты* ‘пакрыты (зарослы) лішчаём’: *Мінуўшы дзялянку, пайшоў я торнай дарогай – волакам, і збочыў там на патаемны, свой тут, у лесе, грудок – залубелы, **лішаісты**, з купкай маленькіх сасоначак і крывой бярозкай* [21, с. 7];

г) ‘які размешчаны сярод таго, што названа ўтваральным словам’: *балацьявіністы* ‘размешчаны сярод балацьявін’: *Прывітаўшы **балацьявіністыя** Агароднікі, / Льга палуднаваць цішынёй / На радзіме Дубоўкі, / І захацець, і пачуць знекуль вокліч: / «... мой родненькі»...* [3, т. 2, с. 249].

Аказіянальна тып складаюць прыметнікі са значэннем ‘які з’яўляецца тым або маркай таго, што называе ўтваральнае слова’: *джыпісты* ‘які з’яўляецца навейшым джыпам’, *нісаністы* ‘лепшай маркі фірмы «Нісан»’, *таёцісты* ‘лепшай маркі фірмы «Таёта»’: ...*двор нашіпгаваны таўстазадымі **джыпістымі, нісаністымі, таёцістымі** машынамі...* [16, с. 232].

Адпрыметнікавыя ўтварэнні з суфіксам *-іст-* (*ыст-*) складаюць дзве групы, набываючы наступныя словаўтваральныя значэнні:

а) ‘які перавышае прымету, што названа ўтваральным словам’: *агнявісты* ‘вельмі агнявы’: *Смачна зяхае печка / і засланяе рот / (з языком **агнявістым** / і зубамі бярозавымі) / чорную даланёю засланкі* [3, т. 2, с. 208]; *духмяністы* ‘надта духмяны’: *П’янкi, **духмяністы** водар сена нясцерпна казыча ноздры і нагадвае пра гарачае, спякотнае лета* [23, с. 178]; *маўклівісты* ‘вельмі маўклівы’: *Іможжа апошняю стацца / **Маўклівістая** вячэра* [24, с. 68]; *пахмурысты* ‘вельмі пахмуры’: ***Пахмурыстых** аблок у небе чарада* [25, с. 109]; *перапялэсісты* ‘вельмі перапялэсы’: *На пляжніцы / З крамянным станам / Сукенка модная лініць / **Перапялэсістым** бананам, / Што толькі пачалі*

насіць [5, с. 105]; *расяністы* ‘вельмі расяны’: *Толькі зрыхтован тэхнічны народ, / Хутка адсюль пераехаць папрасяць. / Значыць, бывай, расяністы мурог / Вёскі, якую збіраюцца зносіць* [26, с. 26]; *смаўжыністы* ‘вельмі смаўжыны’: *Ты сам сабе, Смоўжык, у сведкі, / Смаўжыністы, тлусты, як сала* [27, с. 410]; *струкацісты* ‘вельмі струкаты’: *Спякотнымі дзянькамі / Ля палявых дарог / Стрыкаецца струкамі / Струкацісты гарох* [28, с. 16]; *упарцісты* ‘вельмі ўпарты’: *Вунь у майстэрні ён [хлеб], / Замурзаны увесь, / Кляне з вінтом благім / Упарцістую гайку* [29, с. 152];

б) ‘які змяшчае падабенства да прыметы, названай утваральным словам’: *змяністы* ‘падобны на змяны’ (параўн.: *змяісты*): – *Ну што, э-э, прывяло вас сюды? – прыплюшчыў калочыя вочкі, праз вузкія змяністыя шчыліні зірнуў на іх Скураны* [30, с. 22]; *нахабністы* ‘падобны на вельмі нахабнага’: *У вочы фары / Зыркмі слупамі! / Клянеш тады / Нахабністыя фары і / Падумаеш: чаму няма аварый?* [5, с. 128–129].

Аддзяяслоўныя ўтварэнні з суфіксам *-іст-* (*-ыст-*) набываюць словаўтваральнае значэнне ‘які характарызуецца дзеяннем, схільны да дзеяння, названага ўтваральным словам’: *гарчысты* ‘схільны гарчыць’: *Вось далоня... уцяўшы ў глебу / Пяць пальцаў вечнасці сівай, / Падносіць ранішняму небу / З малітвай сум гарчысты свой* [31, с. 44]; *гарэністы* ‘які вельмі гарэніць’: *Шукаў, дзе падзецца з віной перад ім [сэрцам], / Раскатнага бою гарэністы дым... [31, с. 92]; Чулі мы: у смужныя палі / Адыйшла гарчыстая туга* [31, с. 81]; *жывісты* ‘схільны жывіць’: *Пачнецца ў свеце сонца чараванне, / Упыркне ў вочы жывісты блакіт, / Абудзіць рукі ўмелья ў працы* [31, с. 32]; *займісты* ‘схільны шмат займаць’: *Гэй, зубіце серп займісты! / Навакіла жэ – экстрэмісты* [32, с. 33]; *кrapлісты* ‘схільны кrapаць’: *...Раскідае срэбра дождж кrapлісты... [33, с. 275]; Ладзіць ладню дождж вясновы. / Мые травы і сцяжыны, / Мые лісце на галінах. / Хвоічка венічкам кrapлістым, / Прамяністым і іскрыстым* [28, с. 48–49]; *упорысты* ‘схільны ўпірацца’: *І як бы тут ні прыйшлося / адольваць упорысты лёс, – / выйграў нам час Скарына* [34, с. 91]; *закруцісты* ‘схільны закручвацца’ [параўн.: *закручасты*]: *Доўгія светлыя, крыху закруцістыя валасы на патыліцы былі перацягнуты гумкай* [35]; *павароцісты* ‘схільны хутка паварочвацца’: *«Беражняк – павароцісты, – прыкінуў Косця, – на яго спадзявацца можна. Справіцца»* [23, с. 410]; *прагледзісты* ‘які добра праглядаецца’: *Па плану – у парк ператворыцца лес, / Ён будзе дагледжаны, чысты і рэдкі, – Наскрозь ён прагледзісты будзе, і гэтакі / Камусьці, відаць, спадабаецца лепі* [36, т. 2, с. 21]; *разгулісты* ‘падобны на разгул’: *З-пад зямлі, / З вады, / З-пад даху / Як падняць і пакрысе / Урашучасці і ў страху / У разгулістым размаху / Усе нясуць / І ўсіх нясе / Плынь здабытлівай ракі* [37, с. 17]; *хмялісты* ‘які хмеліць’: *А як буду іці на сцязе, дзе ні помнікаў, ні агароджы, дам гарачую волю слязе – твар журботны сабой упрыгожыць. За хмялістае лета званца на кладзішчы над горасным лёсам* [38, с. 203].

ІАН-прыметнікі з іншымі суфіксамі ў мове беларускіх мастацкіх твораў 2-й паловы ХХ – пачатку ХХІ ст. складаюць наступныя словаўтваральныя тыпы:

1) **аснова назойніка + суфікс -аст- (-яст-)** = прыметнік са значэннем ‘які характарызуецца знешняй інтэнсіўнай прыметай, названай утваральным словам’: *быхасты* ‘з мноствам блох’: *На вочнай стаўцы Прауды і Падмана / Падман штодня не закрывае рот, / І сведак у яго, як у барана / Быхастай шэрці... [8, с. 122]; вачасты* ‘які нагадвае шмат вялікіх вачэй’: *Задуменны, ціхі сад / Ад пладоў такі вачасты* [39, с. 212]; *Невідучыя – тут вачастыя* [39, с. 55]; *вугласты* ‘з мноствам вуглоў’: *Голле вугластае, як кандэлябры, / Ўскінула груша старая* [11, с. 29]; *жвірасты* ‘з вялікай колькасцю жвіру’ (параўн.: *жвірысты*): *У ямах-магілах закрылі паветкі / Пад горбікам жэўтай жвірастай зямлі* [40, с. 73]; *зязюлясты* ‘які нагадвае адзіноту зязюль’: *Пасярод паваленых асінак / Зязюлясты цень маіх пакут, – / Як са свету выгнаны асілак, / Што шукае самы схоўны кут* [41, с. 30]; *казыркасты* ‘з празмерна высокім казырком’: *Затым ён [немец] нізка ўгнуў голаў у зімовай казыркастай шапцы і схаваў ад нас твар* [42, т. 4, с. 30]; *квятасты* ‘з мноствам кветак’ (параўн.: *квяцісты*): *Знядужыцца мароз к сакавіку, / І красавік квятасты, як цыганка, / Пазалаціць працягне зноў руку / Да цёплых промяў майскага світанку* [43, с. 56]; *кіпцясты* ‘з вялікімі кіпцямі’ (параўн.: *кіпцюрасты*): *Дзіўныя малюнкi: нехта намаляваў белай фарбаю фактуру кары. Намаляваў кіпцястай лапаю* [4, с. 187]; *кляшніасты* ‘які нагадвае моц клешняў’: *Я – Рак. / Мае кляшніастыя абдымкі – / Не мінуць, / Як не мінае вас / Дзень, ноч, любоў, нянавіць... [32, с. 131]; кручасты* ‘вельмі круты, вельмі складаны’ [параўн.: *накручасты*]: *Кручасты шлях, адчайны лёт арліны, / Але свабодзе высака лятаць* [44, с. 298]; *кpacясты* ‘чорны-чорны, колеру крата’: *Перажагнаная тройчы, каб не склялі, не ўраклі, / кpacястае мора панёвы / падвязана паскам зямлі* [45, с. 67]; *крыжасты* ‘які мае форму вялікага крыжа’: *Вокны ценем крыжастым забітыя* [46, с. 150]; *папялясты* ‘колеру попелу’: *Папялясты каняка – найлепшы сябрук* [45, с. 46]; *пасяысты* ‘пасамі,

у палосачкі’: *Каб яны [шкарпеткі] пасавалі да маёй збольшага шэрай стылістыкі ў апрананні, я б толькі і разгульваў у блакітна-чорна-бела-сініх **пасястых** шкарпэтак ад Paula Smitta ці крацяста-клятчастых чырвона-бежава-чорных* [4, с. 688]; *ражкасты* ‘які мае форму рожак’: *Махнуў аэробус крылом, / І зазіхацеў пад намі Бамбей / **Ражкастым** маладзіком* [47, с. 56]; *чарапасты* ‘з выявай чэрапа’: *Гэтыя словы / Павінны вывучыць будуць нанова, / Каб даведацца, / Як Русь мая, белая / Ад вясновай наклеці / І касцей няпрошанай набрыдзі / З-пад **чарапастых** свастык, / Вольнай воляй сваёй даражыла, / Як з братамі і сёстрамі / Шчыра дружыла* [3, т. 1, с. 103];

2) аснова прыметніка + суфікс -ават- = прыметнік са значэннем ‘які валодае ў меншай ступені якасцю, названай утваральным словам’: *квалаваты* ‘трохі кволы, слабаваты’: *Сюжэт **квалаваты*** [4, с. 359]; *пузаткаваты* ‘крыху пузаткі’: *Яна [Аграфена] моўчкі адварыла бульбу, падагрэла боршч, разлажыла ў міскі салёныя гуркі і капусту, паклала на стол некалькі **пузаткаватых** цыбулін* [23, с. 171]; *саннаваты* ‘крыху сонны; які толькі ўсходзіць [пра сонца]’: *І, дыбаючы, як жураў, / Дыск сонца **саннаваты** / Кранаць з вяршынянкамі траў, – / Якое гэта свята!..* [47, с. 10]; *тупкаваты* ‘крыху тупкі’: ***Тупкаватая** сцяжына, якой я ўвесь час трымаўся, быццам сама збегла з-пад маіх ног* [20, с. 39]; *чужаваты* ‘трохі чужы’: *Ці не таму і зямля **чужаватая** нам, што з роду ходзім па ёй?* [48, с. 54];

3) аснова назоўніка + суфікс -ават- [-яват-] = прыметнік з агульным дэрывацыйным значэннем ‘які характарызуецца адносінамі да таго, што названа ўтваральным словам’: *глюгаваты* ‘з невялікай глюгай’: *Пад партрэтам сядзеў худы, **глюгаваты** немец у чорнай гестапаўскай форме...* [23, с. 52]; *клякаваты* ‘з невялікімі клыкамі’: – *Пакуль існуе гэтая граніца, Свіцціян не прападзе! – выскаляў ён свае **клякаватыя** зубы і часта шморгаў носам* [23, с. 79]; *камляваты* ‘з таўставатым камлём’ (параўн. *камлюкаваты, камлісты*): *Усміхнуся, хоць мне і не весела, / Усміхнуся, каб схавачь журбу / Не за лісце, што вярбіна звесла, / Не за **камляватую** вярбу* [47, с. 131]; *медзведзьяваты* ‘трохі падобны на медзведзя’: *Завяў, адвіраваўшы і адкруціўшы белымі жорнамі, нарэшце ўціхамірылася і **медзведзьяватымі** сумётамі ляжала пад дрэвамі абанал дарогі...* [49, с. 24]; *пражылкаваты* ‘з пражылкамі’: *З **пражылкаватага** мяне / Няхай раса халодзіць дзюбы* [7, с. 135];

4) аснова прыметніка + суфікс -ав- = прыметнік са значэннем ‘які мае непаўнату якасці, названай утваральнай асновай’: *высакавы* ‘трохі высокі’ (параўн.: *высакаваты*): *Відны, бо бераг **высакавы**, / Бо сонца промень тут ласкавы / І ў адзінаццаць цёплых столак / Над імі кожны ясны золак* [32, с. 64]; *жаўтавы* ‘трохі жоўты’ (параўн.: *жаўтаваты*): *Бачу: пылу **жаўтавае** крыльца – / Кірмашоўцы з-за лесу імчаць...* [50, с. 130];

5) аснова назоўніка + суфікс -ат- = прыметнік са значэннем ‘які характарызуецца тым або мае ў вялікай меры тое, што названа ўтваральным словам’: *бульбаты* ‘па форме падобны на бульбу’: *І з меха вылезла сава, / Звычайная, з **бульбатымі** вачыма...* [51, с. 176]; *цыцаты* ‘з вялікімі цыцкамі’: – *Яны з Сініцай-маладзіцай, бухгалтарыцай **цыцатай**, працэнты вашы крадуць* [52, с. 23].

Вывады

Аналіз фактычнага матэрыялу з беларускіх мастацкіх тэкстаў 2-й паловы XX – пачатку XXI ст. паказвае, што суфіксальныя індывідуальна-аўтарскія неалагізмы-прыметнікі з рознай ступенню інтэнсіўнасці якасці ўтвараюцца з дапамогай суфіксаў *-іст-* (*-ыст-*), *-аст-* (*-яст-*), *-ават-* (*-яват-*), *-ав-*, *-ат-* ад назоўнікаў, прыметнікаў і дзеясловаў. Індывідуальна-аўтарскія неалагізмы-прыметнікі з суфіксамі *-іст-* (*-ыст-*) валодаюць высокай актыўнасцю, з суфіксамі *-аст-* (*-яст-*), *-ават-* (*-яват-*) – выкарыстоўваюцца радзей. Словы з іншымі суфіксамі сустракаюцца ў адзінкавых выпадках.

Большасць з гэтых неалагізмаў-прыметнікаў утвараецца ў адпаведнасці з існуючымі ў літаратурнай мове дэрывацыйнымі тыпамі.

СПІС АСНОЎНЫХ КРЫНІЦ

1. Беларуская граматыка : у 2 ч. / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. – Мінск : Навука і тэхніка, 1985. – Ч. 1 : Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. – 431 с.
2. Сопоставительное описание русского и белорусского языков. Словообразование / А. В. Андреева [и др.] ; науч. ред. А. А. Лукашанец, О. М. Николаева ; Нац. акад. наук Беларусі, Центр исслед. белорус. культуры, языка и лит., фил. «Ин-т языка и лит. им. Якуба Коласа и Янки Купалы». – Мінск : Беларуская навука, 2014. – 486 с.
3. Барадулін, Р. Збор твораў : у 5 т. / Рыгор Барадулін. – Т. 1 : Вершы / прадм. В. Сёмухі. – Мінск : Маст. літ., 1996. – 479 с. ; Т. 2 : Вершы. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 382 с.

4. Глобус, А. CONVOLUTUS : лірыка і проза / Адам Глобус. – Мінск : Сучасны літаратар, 2008. – 832 с.
5. Барадулін, Р. Прынамсі...: вясёлыя вершы, закаханы гумар, пародыі, эпіграмы / Рыгор Барадулін. – Мінск : Маст. літ., 1977. – 304 с.
6. Камейша, К. Чмяліны груд : вершы, паэмы / Казімір Камейша. – Мінск : Беларусь, 2014. – 296 с.
7. Барадулін, Р. Вечалле: кніга паэзіі / Рыгор Барадулін. – Мінск : Маст. літ., 1980. – 336 с.
8. Тармола-Мірскі, Р. Прычасце: паэзія / Р. Тармола-Мірскі. – Мінск : Маст. літ., 2000. – 288 с.
9. Танк, М. Збор твораў : у 13 т. / Максім Танк ; НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ-ры імя Я. Коласа і Я. Купалы. – Т. 6 : Вершы (1983–1995) / рэд. тома В. П. Жураўлёў ; падрыхт. тэкстаў і камент. Т. У. Мархель. – Мінск : Беларус. навука, 2008. – 454 с.
10. Рагаўцоў, В. І. Сутонне : вершы / Васіль Рагаўцоў. – Мінск : Полымя, 1995. – 31 с.
11. Кучмель, Н. Імгненні : вершы / Наталля Кучмель. – Мінск : Маст. літ., 2005. – 62 с. – (Дэбют).
12. Булыка, Г. Турмалін : вершы / Галіна Булыка. – Мінск : Маст. літ., 1994. – 94 с.
13. Лойка, А. А. Ушанаванне / Алег Лойка. – Слонім : Слонім. друк., 2001. – 319 с.
14. Басуматрава, С. Далеч-далячынь : вершы, паэмы / Святлана Басуматрава. – Мінск : Маст. літ., 1991. – 142 с.
15. Юрчанка Г. У натхнёнай табакерцы : пародыі / Георгій Юрчанка. – Мінск : Маст.літ., 1983. – 143 с.
16. Федарэнка, А. М. Ланцуг : аповесці / Андрэй Федарэнка. – Мінск : Маст. літ., 2012. – 240 с.
17. Лісіцын, У. Беларусь – мая калыска : кніга паэзіі / Уладзімір Лісіцын. – Мінск : Маст. літ., 1990. – 167 с.
18. Мятліцкі, М. Шлях чалавечы / Мікола Мятліцкі. – Мінск : Маст. літ., 1989. – 231 с.
19. Сачанка, Б. Выбраныя творы : у 3 т. / Барыс Сачанка. – Мінск : Маст. літ., 1993. – Т. 1 : Вялікі Лес : раман у 3 кн. : кн. 1 і 2 / прадм. С. Андраюка. – 590 с.
20. Камейша, К. Ад Кромані да Свіцязі : лірычныя запісы, мініяцюры, эсэ / Казімір Камейша. – Мінск : Маст. літ., 2013. – 413 с.
21. Стральцоў, М. Л. Ад маладзкіка да поўні : апавяданні, аповесці, эсэ / Міхась Стральцоў ; уклад. В. Стральцовай. – Мінск : Маст. літ., 2005. – 430 с. – (Беларуская проза XX стагоддзя).
22. Янішчыц, Я. На беразе пляча : лірыка / Яўгенія Янішчыц. – Мінск : Маст. літ., 1980. – 96 с.
23. Гніламёдаў, У. Вайна : раман / Уладзімір Гніламёдаў. – Мінск : Беларус. навука, 2014. – 626 с.
24. Барадулін, Р. Ксты / Рыгор Барадулін. – 2-е выд., дапоўн. – Мінск : Рым.-катал. парафія св. Сымона і св. Алены, 2006. – 528 с.
25. Мятліцкі, М. Палескі смутак : вершы і паэма / Мікола Мятліцкі. – Мінск : Маст. літ., 1991. – 287 с.
26. Верамейчык, У. Люблю! : лірыка / Уладзімір Верамейчык. – Мінск : Маст. літ., 1981. – 78 с.
27. Аколава, В. Случарыны : кн. паэзіі / Валянціна Аколава. – Мінск : Полымя, 1994. – 432 с.
28. Камейша, К. Дожджыкава лічылка : вершы, казкі, скарагаворкі, загадкі / Казімір Камейша ; маст. А. Г. Лось. – Мінск : Юнацтва, 1998. – 95 с.
29. Камейша, К. Пярэймы дня : вершы і паэмы / Казімір Камейша. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 168 с.
30. Далідовіч, Г. Свой дом : раман / Генрых Далідовіч. – Мінск : Маст. літ., 1992. – 351 с.
31. Мятліцкі, М. Палескі смутак : вершы і паэма / Мікола Мятліцкі. – Мінск : Маст.літ., 1991. – 287 с.
32. Лойка, А. Трэці золак : вершы і паэма / Алег Лойка. – Мінск : Маст. літ., 1993. – 254 с.
33. Бураўкін, Г. Выбранае: 1955–1995 / Генадзь Бураўкін. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 382 с.
34. Бічэль-Загнетава, Д. А на Палессі : вершы і балады / Данута Бічэль-Загнетава. – Мінск : Маст. літ., 1990. – 158 с.
35. Саскавец, А. Дзяўчынка а-ля Мірэй... : маленькая аповесць / Ала Саскавец // Полымя. – 2016. – № 9. – С. 97–110.
36. Гілевіч, Н. Збор твораў : у 6 т. / Ніл Гілевіч. – Т. 2 : Вершы і паэмы 1977–1992. Родныя дзеці : раман у вершах. – Мінск : Маст. літ., 1999. – 335 с.
37. Барадулін, Р. Мудрэц са ступаю : выбр. старонкі лірыкі / Рыгор Барадулін ; прадм. В. Быкава. – Мінск : Маст. літ., 1993. – 352 с.

38. Баравікова, Р. Сад на капялюшыку каханай : лірыка / Раіса Баравікова. – Мінск : Маст. літ., 1997. – 494 с.
39. Тармола, Р. Спрадвечнасць : вершы, паэмы / Р. Тармола. – Мінск : Маст. літ., 1989. – 269 с.
40. Верамейчык, У. Ліхаўня / Уладзімір Верамейчык. – Мінск : Маст. літ., 1997. – 80 с.
41. Марук, У. А. Інкрустацыя голасам : вершы / Уладзімір Марук. – Мінск : Маст. літ., 1991. – 142 с.
42. Быкаў, В. Збор твораў : у 4 т. / Васіль Быкаў. – Мінск : Маст. літ., 1980–1982. – Т. 4 : Аповесці і аповяданні. – 1982. – 479 с.
43. Гарановіч, В. Беззвечча : вершы / Віталь Гарановіч ; прадм. У. Сауліча. – Мінск : Маст. літ., 1997. – 95 с.
44. Янішчыц, Я. У шуме жытняга святла : вершы, паэмы / Яўгенія Янішчыц. – Мінск : Маст. літ., 1988. – 414 с.
45. Бічэль-Загнетава, Д. Снапок : выбраныя вершы / Данута Бічэль-Загнетава. – Мінск : Маст. літ., 1999. – 446 с.
46. Камейша, К. Пярэймы дня : вершы і паэмы / Казімір Камейша. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 168 с.
47. Лойка, А. Грайна : паэзія / Алег Лойка. – Мінск : Маст. літ., 1986. – 142 с.
48. Рагаўцоў, В. Долягляд : вершы: для ст. шк. узросту / Васіль Рагаўцоў ; маст. Ю. Ц. Цярэшчанка. – Мінск : Юнацтва, 1998. – 93 с.
49. Макарэвіч, В. Снежная рапсодыя / Васіль Макарэвіч // Польшча. – 2015. – № 2. – С. 13–27.
50. Камейша, К. Кубак блакіту : вершы і паэма / Казімір Камейша. – Мінск : Маст. літ., 1992. – 190 с.
51. Дранько-Майсюк, Л. Гаспода : выбранае / Леанід Дранько-Майсюк. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 382 с. – («Залатая серыя». Паэзія XX стагоддзя).
52. Шамякін, І. Палеская мадонна : аповесці : для ст. шк. узросту / Іван Шамякін. – Мінск : Юнацтва, 1998. – 590 с.

Паступіў у рэдакцыю 24.09.2019

E-mail: solakhau@yandex.ru

A. Solakhau

THE WORD-FORMATION OF INDIVIDUALLY-AUTHOR'S NEOLOGISMS-ADJECTIVES WITH VARIOUS INTENSITY OF THE QUALITY

The article is based on the material of the Belarusian literary texts of the 2nd half of the XX-beginning of the XXI century. Much attention is paid to the word formation of suffixal individual author's neologisms-adjectives with different intensity of quality. They are formed by suffixes -іст- (-ыст-), -аст- (-яст-), -ават- (-яват-), -ав-, ат- from nouns, adjectives and verbs. Individual author's neologisms-adjectives with suffixes -іст- (-ыст-) have high word-formation activity, but those with suffixes -аст- (-яст-), -ават- (-яват-) are used not so often. Words with other suffixes occur in isolated cases.

Most of these neologisms-adjectives are formed according to the derivational types existing in the literary language.

Keywords: individual author's neologisms-adjectives with different intensity of quality, suffix, derivational meaning, word-formation activity..